

Yunus Emre'nin Şiirlerinde Dünya Tasviri ¹

Murat VANLI ²

Başvuru Tarihi: 14.11.2021

Kabul Tarihi: 02.01.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarında yaşadığı düşünülen Yunus Emre'nin (ö. 720/1320?) tarihi şahsiyeti menkıbelerle iç içe geçmiş durumdadır. Mutasavvıf kimliğinin yanı sıra büyük bir şair olan Yunus Emre, daha 14. yüzyıldan başlayarak Âşık Paşa, Kaygusuz Baba gibi kıymetli takipçiler bulmuş, şöhretiyle günümüze kadar ulaşmış ve aradan geçen 700 senede binlerce şairi etkilemiştir. Yunus Emre'nin seyr ü sülûk ehline nasihatlarını içeren ve 600 beyitten oluşan mesnevi nazım şeklinde yazılmış Risâletü'n-Nushiyye ve 417 şiirden müteşekkil Divan'ı olmak üzere iki eseri mevcuttur. Bu makalede, Divan'ındaki şiirlerinden hareketle Yunus Emre'nin dünya hakkındaki düşüncelerini tespit ve tahlil edeceğiz. Onun, dünyanın yaratılışı hakkındaki düşüncelerini, dünyayı benzediği unsurları, dünya ile mukayese ettiği mefhumları ve dünya hakkındaki umumî telakkilerini ele alacağız. Bu makalede, millî ve Türkçenin kurucu şairi olan Yunus Emre'nin Divanı'ndan hareketle metin merkezli verilerin incelenmesi yöntemiyle dünya hakkındaki duygu ve düşünce tasavvuru ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Dünya, Divan, Şiir, Beyit

Atıf: Vanlı, M. (2022). Yunus Emre'nin şiirlerinde dünya tasviri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı), 79-104.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, muradvanlı@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6516-9937

Description of the World in Yunus Emre's Poems

Murat VANLI³

Submitted by: 14.11.2021

Accepted by: 02.01.2022

Article Type: Research Article

Abstract

The historical personality of Yunus Emre (d. 720/1320?), who is thought to have lived in the late 13th and early 14th centuries, is intertwined with legends. The fame of Yunus Emre, a great poet as well as his Sufi identity, went beyond the borders of Anatolia and left many Sufis and poets under his influence. Having found some great and valuable followers such as Âşık Paşa and Kaygusuz Baba since the 14th century, Yunus Emre's reputation has reached the present day, affecting thousands of poets over the past 700 years, and he has succeeded in establishing a throne in the hearts of millions of people by addressing countless people with his immortal poems. The two known works of Yunus Emre are Risâletü'n-Nushiyye, which is written as a masnavi verse consisting of 600 couplets and contains advice to the people of seyr ü sülûk, and his Divan, which consists of 417 poems. In this article, we will identify and analyze Yunus Emre's thoughts about the world, based on his poems in his Divan. We will have him reflect on his thoughts on the creation of the world, the elements he likens to the world, the concepts he compares with the world, and his general views about the world. In this article, based on the Divan of Yunus Emre, the founding poet of the national and Turkish language, the design of feelings and thoughts about the world has been revealed by the method of examining text-centered data

Keywords: Yunus Emre, World, Divan, Poem, Couplet

³ Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts, Branch of Turkish-Islamic Literature, muradvanli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6516-9937

Giriş

Bu makale Türk milletinin hafızasında ve gönlünde 700 seneden beri yaşayan Yunus Emre'nin dünya hakkındaki fikirlerini, duygu ve düşüncelerini ortaya koymak amacıyla kaleme alınmıştır. Yunus Emre'nin şiirlerinden hareketle, hakkında oldukça fazla tahlil çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarda onun güzel ahlâkı nasıl değerlendirdiği, tasavvuf yoluna girmiş yahut girecek olanların uyması gereken kurallar bütünü nasıl tertip ettiği, ortak insanî değerleri nasıl ele aldığı, Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyyeyi şiirlerinde nasıl işlediği, Kur'ân-ı Kerîm'de isimleri zikredilen peygamberlerin niteliklerinin analizi gibi konular incelenmiştir.⁴ Bu çalışmada ise Yunus Emre'nin dünyayı nasıl anlamış, tanımlamış ve yansıtmış olduğu üzerine odaklanılmıştır. Tahlil ve analiz için Mustafa Tatcı'nın hazırladığı Divan (Tatcı, 2008) esas alınmıştır.

Yunus Emre'nin dünya hakkındaki görüşlerini ortaya koyabilmek için fişleme yöntemini kullandık. Yunus'un dünya hakkındaki düşüncelerini içeren beyitlerini "dünyanın yaratılışı, yaşanılan yer olması itibarıyla dünya, dünyanın benzetildiği unsurlar, dünyanın kıyaslandığı kavramlar, dünya ve dinî edebî tipler, dünya hakkında genel düşünceler" olmak üzere 6 ana başlık altında ele aldık.

Dünyanın Yaratılışı

Dünyanın yaratılışı, mâhiyeti ve şekli hususunda asırlardan beri birçok görüş ortaya atılmıştır.⁵ Kur'ân-ı Kerîm'de de arzın (yerin) ve göklerin (semâvât) yaratılışına işaret eden onlarca âyet mevcuttur. Bu âyetlerin özünde dünyanın altı günde yaratıldığı, su üzerinde yaratılmış olan zeminin sarsılmaması için dağlarla kuvvetlendirildiği, göklerin yedi kat yüksekliğinde ve direksiz olarak bina edildiği vurgulanmaktadır. Yunus Emre, dünyanın yaratılışı hususunda âdetâ Kur'ân-ı Kerîm'i tercüme edercesine fikirler ileri sürmüştür. Ona göre Hak kudretinden bir gevher yaratmış, bu gevhere nazar edince o gevher Hakk'ın heybetinden erimiştir (249/1, 355/1). O gevherin nûrundan yedi kat yeri ve (eriyerek çıkarmış olduğu) dumanından da yedi kat göğü yaratmıştır (249/2). O gevherin damlasından yedi denizi yaratıp bu denizlerin köpüklerinden de dağları sağlamlaştırmıştır (249/3). Ardından mahlûkatına şefkatinden Muhammed (sas)'i, müminlere fazlından da Ali (kv)'yi yaratmıştır (249/4).

Yunus, dünyanın yaratılışı üzerine kaleme almış olduğu diğer bir şiirinde de yine benzer ifadeler kullanmıştır. Yeri göğü yaratmadan evvel Hak bir gevher yaratmış (355/1), bu gevherden çıkan dumanla göğü bina etmiş ve yıldızları bu göğe süs ve zinet yapmıştır:

*Gevherden bug çıkardı bugından gök yaratıldı
Gök yüzünün bizegin çok yıldızlar eyledi (355/2)*

Allah (cc), göğe dönmesini,⁶ ay ve güneşe yörüngelerinde hareket etmelerini emrederek⁷ yeri su üzerine⁸ düz bir şekilde inşa etmiştir:

⁴ Cumhuriyet döneminde Yunus Emre üzerine ilk ciddi çalışma Fuat Köprülü tarafından yapılmıştır. Eserinin son zamanlarda yapılmış bir baskısı için bkz. (Köprülü, 2013). Köprülü'nün bu ilk ciddi çalışmasından sonra Yunus Emre hakkında binlerce eser kaleme alınmıştır. Yazılmış bu kitaplar, yapılmış doktora ve yüksek lisans tezleri, sunulmuş bildiriler, yayımlanmış akademik ve edebi makaleler hakkında geniş bilgi için Mustafa Can (Can, M. (1987) ve Gökhan Coşgun ve Metin Yıldırım (Coşgun ve Yıldırım, 2021, s. 149-299) tarafından yayımlanmış makalelere müracaat edilebilir.

⁵ Dünyanın şekli ve mâhiyeti hususunda ortaya atılmış bu görüşler için bkz. (Unat, 2013, s. 478-482).

⁶ Târık 86/11.

⁷ Yâsin 36/38-39.

⁸ Hûd 11/7.

Göge eytdi dön didi ay gün yürisün didi
 Suyı muallak kodı üstünde yir eyledi (355/3)
 Düz döşedüm bu yirleri çöksü urdum bu tagları
 Sayvân eyledüm gökleri girü tutup duran benem (193/4)

Su üzerindeki yer çalkalanıp yerinde durmamış ve Hak yüce yüce dağları çöksü (mıh, çivi) olarak yeri sabit tutmaları için⁹ yaratmıştır:

Yir çalkandı turmadı bir dem karar kılmadı
 Yüce yüce tagları Hak çöksüler eyledi (355/4)

Yaşanılan Yer Olması Cihetiyle Dünya

Yunus, dünyayı üzerinde yaşanılan yer olarak telakki ettiği beyitlerinde dünyayı tarafsız bir gözle değerlendirir. Yunus, âhirette ölüm olmayacağı için dünyada ölüm derdini taşımadığını (129/2), her kim gönül yıkarsa iki cihânın da bedbahtı olacağını (299/5); iki cihân güneşi Hz. Muhammed (sas)'in (sadece) zâhir dünyasını değiştirdiğini yani aslında (âhirette yaşamak suretiyle) ölmediğini (157/7) zikrederken dünya hakkında herhangi bir hüküm vermez ve onu insanın menzillerinden bir menzil olarak görür. Tasavvufta sıkça işlenen vahdet-i vücûd (varlığın birliği)¹⁰ düşüncesinden hareketle kaleme aldığı ve bir nevi şathiyât addolunabilecek aşağıdaki beytinde Yunus, bu cihâna gelmeden evvel maşûk ile bir olduğunu belirtirken dünyayı elest bezmi ve cennet sonrası insanlık yurdu olarak niteler:

Bu cihâna gelmedin ma'sûkıla bir idüm
 Kul huva'llâh sıfatlu bir bî-nişân nûr idüm (223/1)

Bir başka beytinde de yine bu cihâna gelmeden evvel cihân sultânının yanında bulunduğunu (172/1) ve cânının O'nu daha bu dünyaya gelmeden sevmiş olduğunu (190/8) dile getirirken dünyayı elest ve âhiret arasında bir geçiş yeri olarak tasavvur eder. Ömrünü beyhûde yere geçirip de günâhlarına tevbe etmeyen kimseleri eleştiri oklarının hedefine koyduğu aşağıdaki beytinde ise dünyayı, günâhlardan arınmaya vesile olabilecek âhiret öncesi yaşanılan bir mahal olarak değerlendirir:

Niçeler bu dünyede günâhını yuyamaz
 Ömri geçer yok yire ey dirîga tuyamaz (105/1)

Bahâriye addolunabilecek bir manzumesinde bahârın gelişiyle dünyanın yeni bir elbise giydiğini, bu coşkuyla birlikte her türlü bitkinin yeni bir cân bulduğunu (312/3) tasvir ederken kişileştirmiş olduğu dünyayı müspet manâda zikretmiştir. Yine sahra ve çimenlikler, hoş akarsular (312/5) bilumum yeryüzü, donanıp kat kat renge karışarak bülbül güle karşı ötüşmeye başlamıştır (312/6):

Yine yini hazînedden yini hil'at giydi cihân
 Yine virildi yini cân ot u ağaç sesdi yine (312/3)

⁹ Nahl 16/15, Enbiyâ 21/31, Lokman 31/10, Fussilet 41/10, Mürselât 77/27, Nebe 78/7.

¹⁰ Vahdet-i vücûd, Allah (cc)'tan başka varlık olmadığının şuur ve idrâkinde olmaktadır. Bu idrâkteki sâlik, hakiki varlığın tek olduğunu ve bunun da Hakk'ın varlığından ibaret bulunduğunu bilir (Uludağ, 2005, s. 371-372).

Dünya'nın Benzetildiği Unsurlar

Ağu (Zehir), Lokma

Dünya, Âdem Peygamber'den beri nicelerine ev sahipliği yapmış bir mahaldir. Herkes bu dünyaya gelmiş, burada yaşamış; burayı değiştirmeye ve kendisine göre tanzim etmeye kalkışmış ve ömrünü tamamlayarak dâr-ı bekâya göç etmiştir. Bu yönüyle dünya, ağızlarında çiğnenmiş bir lokma gibidir. Çiğnenmek suretiyle birilerinin artığı olarak kişiye intikal etmiş olan (bu dünyayı) ağızda tutmanın manâsı yoktur. Çiğnenmiş olan ağızda tutulduğu müddetçe her an yutulmaya müheyyadır. Kişinin dilinde ve elinde olan dünya (ve sevgisi), her an bu kişinin kalbine girme tehlikesi barındırmaktadır. Bu yüzden sayısız insandan arta kalan bu dünya lokmasını çiğnemek için hiç ağza almamalıdır:

*Bu dünyâ bir lokmadur ağızdadur çeynenmiş
Çeynenmiş ne dutmak hâ sen anı yutdun tut (18/4)*

Aşağıdaki beytinde dünyayı aynı zamanda bir şehre da benzeten Yunus Emre, bu şehrin tadının önce şeker ve baldan lezzetli geldiğini lakin sonra yılan zehrini andırdığını söyler. Yani dünyanın, içine yılan zehri karışmış bir bal olduğunu vurgulamak ister. Nitekim bir testi balın zehre dönüşebilmesi için zehrin bir damlası kâfi gelebilmektedir. Balın içine karışmış zehirden sakındırmak isteyen şairin, beyitte altını çizmek istediği husus tam olarak da budur:

*Bu şârın evvel dadı şehd ü şekerden şîrin
Âhir acısını gör şu zehr-i mâra benzer (69/3)*

Aynı düşünceler çerçevesinde dünyayı ve dünya sevgisini yine zehre benzeten şair, mahiyetinin zehir değil de bal olduğunu vehmederek dünya sevgisini kalbine almak isteyen kimseleri ihtar edip bal zannıyla zehre parmak banmamaları hususunda uyanık olmaya çağırılmaktadır:

*Agudur bal degül dünyâ murâdı
Niçe bir aguya parmak banasın (279/4)*

Bâzâr (Pazar), Bostân (Bahçe, Tarla)

Yunus, iki beytinde dünyayı bostâna teşbih eder. Dosttan inayet olduktan sonra her iki cihân zindân da olsa kendisi için bostan sayılır (4/1). Pâdişâh (olan Allah) her dem hükmünü yürütür. Dünya O'nun (dilediğince tasarruf edeceği) bostanıdır. Sevdiği kimseleri (imtihan maksadıyla bu bostanda) üzer, sevdiğini denemek ister (72/1). Vahdet-i vücûd neşvesiyle terennüm edilmiş olan bir manzumenin aşağı aldığımız beytinde ise dünya pazara, görünen eşyâ da bu pazardaki dükkânlara teşbih edilmiştir. Bir önceki beyitte de (395/2) Hakk'ın (tecellilerinin) farklı sûretlerde tezahür ettiği ifade edilmiş, yani Hakk'ın yaratılmış olan eşyâda tecellileriyle ortaya çıktığı zikredilmiştir:

*Bu dünye bir bâzârdur sûretler olmuş dükkân
Bu dükkâna girüben oldur satan bu kânı (395/3)*

Câzû (Cadı, Sihirbaz), Mekkâr (Düzenbaz), Acûz Mekkâr (Düzenbaz Kocakarı), Ayyâr (Hilebaz), Avrat (Kadın), Gelin

Dünyanın cadı, düzenbaz, hilebaz, kocakarı, büyücü, kadın, gelin olarak zikredilmesindeki ana tema zevk ve eğlencesi itibariyle göze hoş görünmesi, aldatıcı oluşu, güzel yüzünü gösterip gaflete dalmış olanları tuzağına çekişi lakin aslı itibariyle kendisinden sakınılması gereken bir mahiyete sahip oluşudur. Yunus, aşağıdaki beytinde aynı zamanda şâra (şehir) benzetmiş olduğu dünya için 'câzû ayyâr' ibaresini kullanır. Benzetme unsurlarından sadece benzetme edatının kullanılmadığı teşbihte dünya, türlü desiselerle gâfilleri aldatan büyücü kocakarıya benzetilmiştir:

*Bu şârun hayâlleri dürlü dürlü hâlleri
Aldamış gâfilleri câzû ayyâra benzer (69/5)*

Aşağıdaki beyitte kandırması, aldatması yönüyle güzel yüzlü sevgililere teşbih edilen dünya, yüz döndürmesi ile de acûz mekkâr olarak tasvir edilmiştir. Kandırmak için güzel yüzünü gösteren dünya, nihayetinde çirkin sureti ve düzenbaz sireti ile ortaya çıkmaktadır:

*Evvel gönül almağı hûblara nisbet ider
Âhir yüz döndürmegi acûz mekkâra benzer (69/4)*

Dünya, yeşilli kırmızılı her türlü renkle donanmış, süslenmiş bir gelindir ve en mutlu gününü yaşamaya hazır olarak tüm güzelliğiyle meydandadır. Nasıl ki kişi, böyle bir güzellikle mücehhez olmuş yeni bir geline bakmaya doyamaz ise insanoğlu da eğlencesi, cazibesi, safası ve letafetiyle insanları kendisine çekmeye çalışan dünyaya karşı kayıtsız kalamamaktadır:

*Bu dünyâ bir gelindir yeşil kızıl donanmış
Kişi yeni geline bakubanı toyamaz (105/3)*

Yine zâhirdeki süsü ve gösterişiyle kadına benzetilmiş olan dünya, bätını itibariyle ayyâr (hilebaz) olarak tasavvur edilir:

*Dünyâ bir avretdür karı yoldan koyar niçeleri
Sürün gitsin ol ayyârı anı sevmek ardur bize (333/5)*

Dâr (Yer, Yurt), Mülk, Ev, Şâr (Şehir)

Dünyanın ev, yurt, memleket, şehir gibi mefhumlara benzetilmesinde yaşanan yer olmasının payı büyüktür. Yunus'a göre bu dünya kahr evidir (154/2). O, bu dünyaya bir eve konuk olmuşçasına (muvaakkaten) gelmiştir ve işte (artık) gitmektedir (203/6). Keder, üzüntü, sıkıntı evi olan bu dünya sonsuza kadar ayakta durmayacak, bir gün yıkılacaktır. Bir gün kıyamet ile sonu gelecek olan bu dünyaya aldanılmamalı, her an kıyametle (ve küçük kıyamet demek olan ölümle) karşılaşılacakmışçasına tevbe edilmelidir:

*Bu dünye kahr evidür hem bâkî degül fânîdür
Aldanuban kalma buna tîz tevbeye gelmek gerek (137/2)*

Yunus, nefsine hitap ettiği aşağıdaki beytinde imtihan yurdu (olan bu dünyada) onun fânî lezzetlerine aldandığını mütevazı bir şekilde ifade etmektedir. Dünyayı mihnet yurdu olarak tanımlaması hem sıkıntı, keder, ıstırap kaynağı olması hem de kimin daha güzel ameller işleyeceğinin ölçüldüğü sınanma ve denenme mahalli oluşu dolayısıyladır. Beyitte şair, Hakk'ın sohbetine, O'nun adının anıldığı meclislere değil de süflî lezzetlerin ardına düşmekten mustarip görünmektedir:

*Geldin bu dâr-ı mihnete aldandun fânî lezzete
Heves idüp Hak sohbele dadın datmayasın bigi (414/2)*

Yunus, dünya hakkında terennüm etmiş olduğu bir manzumesinin matla beytinde dünyanın meselinin bir ulu bir şâra (şehre), insanoğlunun ömrünün de kurulu bir pazara benzediğini ifade eder (69/1) ve devamındaki beyitte her kim bu şehre gelip de burada karar kıldıysa buradan ayrılacağı günün seferini aklından çıkar(mak suretiyle gaflete düş)düğünü dile getirir (69/2). Bu şehrin tadının önce şeker ve baldan lezzetli gibi gelmiş olsa da sonraları yılan zehrini andırdığını vurgular:

*Bu şârın evvel dadı şehd ü şekerden şîrin
Âhir acısını gör şu zehr-i mâra benzer (69/3)*

Bu şehirde üç çıkış kapısı bulunmaktadır. Bu kapıların biri cennete, diğeri cehenneme, bir diğeri de Hakk'ın didârına açılmaktadır (69/7). Bu şehir, önce güzel kadınlar gibi insanın gönlünü alır, sonra düzenbaz kocakarlar gibi yüz döndürür (69/4). Bu şehrin hayâlleri gâfil olanları aldatmıştır (69/5). Bu şehirdeki hayâllerin haddi hesabı yoktur. Bu şehirde nefse hoş gelen türlü zevk ve eğlence, Allah (cc)'in zikrinden alıkoyabilecek nice oyun ve meşguliyet vardır. Bu hayâle aldananlar (Hakk'ın halifesi olarak yaratılmış bir insan olmanın şânını taşımaktan ziyade) otlayan hayvanlara benzemektedir:

*Bu şârda hayâllerün haddi vü şumârı yok
Bu hayâle aldanan otlar tavara benzer (69/6)*

Değirmen, Düşman, Tuzak, Evren (Yılan, Ejderha)

Dünyanın değirmen, düşman, tuzak ve yılan gibi mefhumlara benzetilmesinin ardında bu unsurlardan müteessir olan nesnelere zarar görmesi yatmakta, dünyanın da tıpkı bunlar gibi insana zarar verebileceği vurgulanmaktadır. Değirmenler, içinde tahılların öğütüldüğü ve tarihî dönemlerde el değirmeni, yel değirmeni, su değirmeni gibi çeşitleri bulunan yapılardır. Bir manzumesinin aşağı aldığımız matla beytinde Yunus, dünyayı içine sayısız insanı alıp un ufak etmesi (ve nihayetinde toprağa karıştırması) cihetiyle değirmene benzetir. Burada öğütülen kişiler gaflette kal(mak suretiyle dünyaya ne için gelmiş olduğunu aklından çıkar)mış insanlardır:

*Bu dünyânun misâli benzer bir değirmene
Gaflet anun sepedi bu halk öğünen dâne (313/1)*

O değirmenin balta şeklindeki âletinin dâneleri un ufak etmesi gibi bu dünya değirmeninde öğütülen (gâfil) insanların âkıbeti de dünyanın sonunun fenâ (kötü/sonlu) oluşu gibi fenâdır:

*Ol degürmenin tucı hep ol götürür güci
İşbu dünyâ son ucı fenâ olısar fenâ (313/9)*

Dünya insanların cân düşmanıdır. Maksûd, cânlar cânı Allah (cc)'tır. Bu sebeple bâkî olanın temini için fânî olanın terki icap etmektedir:

*Dünyâ halkun düşmanıdır maksûd ol cânlar cânıdır
Bilün ki dünyâ fânîdür dünyâyı terk itsen gönül (161/4)*

Kişinin kendi özünü bilmesinden, mahiyetini idrâk etmesinden daha iyi bir iş yoktur (247/1). Kişinin kendini bilmesi için yola çıkması, menzile varması gerekir (247/2). (Lakin) yol çok uzaktır ve bu dünya maksûda ulaşmanın önünde en büyük tuzaktır:

*Bu yol yavlak uzakdur dünyâ ana duzakdur
Bu duzaga uğrayan komaya kılavuzın (247/3)*

(Maksûda giden yolda) bu dünya aynı zamanda insanları yutabilecek (efsanevî bir yılan olan) ejderhadır. (Gâfil olup da maksûdu unutursak) bizi de yutup midesine indirmesi an meselesidir:

*Bu dünyâ bir evrendür âdemleri yuducu
Bize dahı gelißen yuda toyuna bir gün (246/2)*

Virâne, Harâbe, Köhne Saray, Murdâr

Dünyanın harâbe yahut virânelere teşbihi, köhne oluşu dolayısıyladır. Yaratıldığı günden beri hayli zaman geçmiş, içinde nice insanları misafir etmiş ve nice yapıları barındırmıştır lakin şimdi hiçbirinden eser kalmamıştır. Dünya, yaklaşık her yüz yılda bir yenilenmekte olsa da onun bu teceddüdü, temelinden sarsılan binanın boyanıp süslenmesi gibidir. Bu yüzden âbâd da görünse mamûr da zannedilse dünya aslında virânedir, harâb olmuş bir hâldedir. Şair bu yönüyle cihânı harâbe ve virâne olarak müşahede etmektedir. Yunus Emre, kalbinde dünya sevgisi taşıyanları yıkık dökük mekânlarda ömür süren baykuşlara benzetirken dünyayı da virâneye teşbih etmiş olmaktadır:

*Kişi gerek bile anı hem uyanık ola cânı
Bilürsin dünyâ seveni baykuş gibi virânedadır (44/3)*

Bu harâbat ikliminin giysisi melâmettir. Bu dünyaya gönül verenler kınanmaktan kurtulamazlar (67/2). Cânân ilinden cânâ ansızın haber eriştiğinde bu harâbat ülkesinde oylanmanın bir anlamı yoktur, artık cânân ülkesine doğru sefer etme zamanı gelmiştir (67/1). Bu harâbe cihân, kendisini talep edip de bulanlara daima yıkıntılar sunarak asıl maksatlarından uzaklaştırmaktadır:

*İş bu cihân-ı harâb dâim işidür taleb
Harâbıklar gösterür kendüyi bulanlara (331/2)*

Aşkın şarabından kana kana içenler fenâ sarayından göçüp bekâ sarayına doğru ilerleyebilirler (286/6). Eskimiş, yıkılmaya yüz tutmuş bu cihân sarayında Allah (cc)'in halifesi olarak yaşam sür(mesi gerek)en insan, eskiye hasretlenmemeli, onun sevgisini içinde büyütmemelidir:

*Cihân köhne sarâyıdır sen begisin
Niçe bir eskiye hasretlenesin (279/3)*

Aklı başında alan insanın ölü bir hayvanın pis etini yemek için yeltenmesi de tıpkı harâbeye yahut köhne saraya meyletmesi kadar yadırganacak bir durumdur. Şairin harâbeye benzettiği dünya, aşağıdaki beyitte murdâr olarak karşımızdadır. Dünyanın murdâra teşbihi benzetme yönüne dayanır. Bu pis gövdenin başına ancak itler üşüşür, leş kargaları toplanır. Şerefli bir mahlûk olan insan ve insanın da şerefli addolunan Hak dostu kimseler bu murdârın yanından olabildiğince uzaklaşırlar:

*Bu dünyenün meseli benzer murdâr gevdeye
İtler murdâra üşdi Hak dostı kodı kaçdı (391/3)*

Zindân, Cehennem

Dünyanın zindâna teşbihi, müminlerin öldükten sonra buradan daha da güzel bir yurda, selâmet yurdu olan cennete gidecek olmaları dolayısıyladır. Bu yönüyle dünya, müminler için öldüklerinde kapıları açılacak olan zindândır. Allah (cc)'ın iman etmiş kulları, zindânda bulunmaları hasebiyle bu dünyada mutlu ve bahtiyar değildir:

*Şol senün mü'min kullarun dünyâ zindânı anlarun
Bu dünyâda mü'min olan hurrem oluban şâd degül (154/3)*

Hız. Muhammed (sas), müminler şâd olmasın (gönüllerini kaptırıp da gaflete düşmesinler diye) bu dünyayı zindân olarak tavsif etmiştir (251/5). Dünya, cennet (kadar güzel) bile olsa, dervişler için zindân hükmündedir. Derviş olan kimsenin de bu dünyayı tamamen terk etmesi gerekir:

*Yunus eger dervîşisen terk eyle küllî dünyâyı
Dünyâ eger Uçmagısa dervîşlere zindân olur (97/5)*

Dost (Hak)'tan inayet olduktan sonra (değil sadece dünya), her iki cihân (da) zindân olsa Yunus için bostan sayılır (4/1). O'nsuz iki cihân Yunus'un gözüne zindân görünmektedir (4/4). Bir kimsenin yâri yoksa bu cihân ona zindândır (11/2).

Sözün kudretini anlatan ve mısra-ı berceste hâline gelmiş "söz ola kese savaşı, söz ola bitüre başı" mısrayı da içinde barındıran manzumesinin aşağı aldığımız beytinde dünya cehennem olarak tasvir edilir. Kişi sözün vaktini bilmeli ve kötüsünü söylememelidir. Çünkü bir söz bu dünya cehennemini sekiz cennete dönüştürebilecek olağanüstü bir kudrete sahiptir:

*Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihân Cehennem'ini sekiz uçmagıde bir söz (102/5)*

Dünyanın Mukayese Edildiği Mefhumlar

Allahu Teâlâ

Dünya'nın Allah (cc) ile anıldığı beyitlerde vahdet-i vücûd ve vahdet-i şühûd düşüncesi ağırlıklı olarak işlenir ve Hakk'ın dünyaya dolmuş olduğu ve kalp gözü açık kimselerce her zerreden müşahede edilebileceği vurgulanır:

*Hak cihâna toludur kimsene Hakk'ı bilmez
Anı sen senden iste o senden ayru olmaz (103/1)*

Hakk'ın kudret eli, iki cihân varlığını da tutmaktadır. Her iki cihânı da kudret elinde tuttuğu için O'nsuz bir adım atmak mümkün değildir:

*İki cihân varlığını kudret eli tutup durur
Yol yok durur hiç kimseye sensüz bir adum atmaga (323/4)*

Dünya, âhiret (ve daha ne kadar âlem varsa) yer gök Hak ile doludur, lakin Hak bî-nişân ve bî-mekân olduğu için gözlere görülmez:

*Dünyâ âhiret ol Hak yir gök toludur mutlak
Hiç gözlere görünmez kim bilür ne nişânda (328/2)*

Allah (cc) sevgisinin yüceltildiği aşağıdaki bentte Allah (cc) aşkına mübtela olmuş âşıkların O'nu bulduktan sonra fânî dünyaya gönül vermeyecekleri, O'nun aşkından başka hiçbir şeye kalplerini bağlamayacakları ifade edilir. Dünya (sevgisi), Allah (cc) aşkı önünde en büyük engeldir ve bu engeli aşabilenler artık arkalarına dönüp bakmadan dosta doğru aşk ile yol alabileceklerdir:

*N'eylerler fânî dünyâyı
Allah sevgüsü var iken
Yâ dahı kanda giderler
Ol dost sevgüsü var iken (238/1)*

Allah (cc), didârı dolayısıyla da beyitlerde dünya ile birlikte ele alınmıştır. Halkın sözüne aldanıp da bu dünyanın yüzüne bakmamalı (dünyaya gönül bağlamamalı) dır. Didâr arzusu için Hakk'a yüz tutmak, O'na yönelmek gerekir (140/7). Dünya denilen bu pazarın cennete, cehenneme ve didâra olmak üzere üç çıkış kapısı mevcuttur. İnsanların kimisi cehenneme, kimisi cennete kimisi de Allah (cc)'in cemâline doğru açılan yolun tercihini yaparlar:

*Bu şârdan üç yol çıkar biri cennet biri nâr
Birisinin arzûsı maksûd didâra benzer (69/7)*

Didârı, dünyayı terk eden mekânsız âşıklar görebilecektir (96/5). Dost yüzünü görebilmek dünyadan, âhiretten (cennetten), türlü türlü nimetlerden vazgeçip her şeyinden geçen kimselere nasip olacaktır (135/16). Âşıklara davâ değil manâ, dünya değil Allah (cc)'in didârı gereklidir:

*Bize didâr gerek dünyâ gerekmez
Bize ma'nî gerek da'vâ gerekmez (101/1)*

Peygamberler

Dünya ve peygamberler mukayesesinde en fazla münasebete getirilen peygamber, Hz. Muhammed (sas) olmuştur. Nitekim Hak, dünyayı Hz. Peygamber dostluğu için yaratmıştır:

*Yaratdı Hak dünyâyı Peygamber dostlığına
Dünyâyâ gelen gider bâkî kalası degül (158/7)*

Hakk'ın kudret ve saltanatının tecelli ettiği göğün en yüksek katı olarak bilinen Hakk'ın arşı Hz. Muhammed (sas)'in ayağını bastığı kilim mesabesindedir; arş O'nun ayağının altına serilidir (O, Hak katında bu derece kıymetli ve üstündür). Mustafâ (sas), bu cihânın varılabilecek en son noktasıdır:

*Çalap Arş'ı ayagında olur Ferş
Cihânun müntehâsı Mustafâ'dur (100/3)*

O iki cihân güneşi (157/7), elinde hiç dünya malı tutmamıştır (145/4). Dünyanın tadı tuzu yoktur, nitekim ismi de fânîdir. Biz bu dünyaya gönül vermeyelim diye Muhammed (sas) bu dünyanın mümin için zindân olduğunu buyurmuştur (251/5). Hz. Muhammed (sas), sadece bu dünyanın değil her iki cihânın da sultânıdır (344/6). O'nu seven kimseler yoluna baş koyup canlarını hiçe saymışlardır. O, iki cihânın güneşidir:

*Şol seni seven kişi komış yoluna başı
İki cihân güneşi sensün yâ Resûla'llâh (344/2)*

Dünya ile anılan diğer peygamberler Îsâ (as) ve Süleyman (as) olmuştur. Kârûn gibi dünya peşinde koşanı yerin dibine geçirirlerken (353/4) Îsâ (as) gibi dünyayı terk edenleri de en üst mertebeye çıkarırlar. Beyitte Nisâ Sûresi'nin 157. âyetine telmih yapılmış olup Îsâ Peygamber'in Allah (cc) tarafından kendi katına yükseltilmesine işaret edilmiştir:

*Tiz çıkarurlar fevka'l-ulâya
Bil Îsâ gibi dünyâ koyanı (353/4)*

Süleymân Peygamber dünyanın geçiciliğinin vurgulandığı aşağıdaki beyitte saltanatıyla zikredilmiş ve dünyanın ona dahi kalmadığı görüşü ileri sürülmüştür:

*Bu dünyâ kime kaldı kimi ber-hûrdâr kıldı
Süleymân'a kalmadı anun ber-hûrdârlığı (361/3)*

Âhiret

Dünyanın âhiretle mukayese edildiği beyitlerde dünya fânî oluşuyla öne çıkarılmış ve âhiret karşısında tezyif edilmiştir. Dünyanın elden çıkarılıp âhirete hazırlık yapılması (314/7) öğütlenerek yaşanılacak asıl mahallin yokluğu âşikâr olan dünya değil varlığı şüphesiz olan âhiret sarayı olduğu (137/3) vurgulanmıştır. Dünya ve âhiret mukayesesinin yapılp âhiretin dünya karşısında yeğlendiği aşağıdaki beyitte gaflette kalıp tembel tembel yatma huyu tenkit edilerek gece gündüz ibadet taat ile meşgul olunması tavsiye edilmiştir:

*Bir gün ola bu dünyâyı âhirete deşüresin
Dün ü günü kılğıl tâ'at ayak uzadup yatmagıl (159/3)*

Bu dünyaya gelen her insanın aslı vatanına gitmek için günün birinde mutlaka ölümü tadacağıнын ifade edildiği aşağıdaki beyitte dünya bir misafirhâneye benzetilip âhiret yurdu yanında muvakkat bir dinlence yeri olarak tavsif edilmiştir:

*Bu dünyeye gelen kişi âhir yine gitse gerek
Müsâfirdür vatanına bir gün sefer itse gerek (139/1)*

Bu dünyada her canlı ölümü tadacaktır şüphesiz. Lakin bu ölüm, sonsuz hayatı barındıran âhiret yurdunun kapısını aralayacak ve orada artık ölüm olmayacaktır:

*Ne gam bu dünyede bir kez ölürsen
Anda ölüm olmaz ölmezem ayruk (129/2)*

"Esenledüm dünyam seni" nakaratlı bir şiirinin aşağı aldığımız bendinde bu dünyaya gelmiş olan herkesin ölüp gittiği hakikati dile getirilerek fânî dünyanın terk edilip bâkî yurda sefer için hazırlık yapılması zarureti üzerinde durulmuştur:

*Gelen geçermiş n'idelüm
Gelün âhrete gidelüm
Bu fenâyı terk idelüm
Esenledüm dünyâm seni (413/4)*

Dünyanın âhireti kazanma yeri olarak telakki edildiği aşağıdaki beyitte dünya, dünya ve âhiret mukayesesin yapıldığı diğer beyitlerdeki gibi menfi manâda düşünülmemiştir. Beyitte dünya, âhiret semeresinin elde edilebileceği bir tarla olarak zikredilmiştir:

*Eger gerçek kulmuşsam ana kulluk kılardım
Aglayadum bu dünyede yarın anda gülem diyü (285/3)*

Dünyanın terki salık verilirken âhiret de bundan nasibini almış ve Allah (cc)'in rızâsı, aşkı, muhabbeti, cemâli yahut bizzat kendisi karşısında dünya ile birlikte âhiretin (nimetlerinin) de hevesine kapılmamanın gerekliliği üzerinde durulmuştur: "Aşk şarabından kana kana içtikten sonra fenâ sarayından geçerek bekâ sarayına geçmek (dünya ile alakayı kesip âhirete temâyül göstermek) gerekir (286/6). Gerçek âşık olan kişi dünya ve âhireti anmamalıdır (2/1). Âşık olan dünya malına ve âhiretin korkusuna bir çöp kadar dahi kıymet biçmez (113/6). Dünya ve âhiretin nice nimetlerinden geçmeyen Hakk'ın cemâlini göremez (135/16). Biz bâkî (olan Hakk'a) tapdığımız için dünyayı elden çıkardık ve âhireti kabul ettik (319/6). Ey sevgili, seni sevdiğime karşılık benden bedel isterlerse bahâsını karşılayamayacak da olsa iki cihân mülkünü vermeye hazırım (3/5). Âşık, sensiz evi barkı yahut cânı cihânı neylesin? İki cihân da senin için fedâ olsun (3/10). Bu dünyada ne ola ki âhirette olmasın? Hûrî ve gilmânı gördüğünde âşık elini uzatmaz (3/12). Dosttan inayet olduktan sonra her iki cihân zindân olsa benim için bostan sayılır (4/1). Sensiz iki cihân benim gözüme zindân görünür (4/4). Dost aşkı bana eriştiğinden beri dünya âhiret gözümde bir olmuştur (7/8)."

Aşk

Dünyanın aşkla kıyaslandığı beyitlerde sadece dünya değil âhiret de aşk karşısında küçümsenip aşkın her iki dünya sevgisine tercih edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Dünyada kalbinde sevgi olmayan insan tasavur etmek mümkün değildir. Gönül taşıması dolayısıyla her insan bir şeyleri sever, bir şeyleri gönlüne koyar ve onunla gönlünü avutur. İster Allah (cc)'i isterse O'nun dışında herhangi bir şeyi sevsin fark etmez, insan sonuçta bir şeylerin âşığıdır:

*İşksüz âdem dünyede bellü bilün yok durur
Her biri bir nesneye sevgüsü var âşıkdur (86/1)*

Allah (cc)'in yaratmış olduğu bu dünyada sayılamayacak kadar sevgi çeşidi vardır. İnsan, kendi özüne hangi sevgi layık ise onun peşinden gitmeli, o sevgi ile ömrünü geçirmelidir. Mâl sevgisi, altın ve gümüş sevgisi, evlât sevgisi, makâm ve mevki sevgisi, insanlara önderlik etme sevgisi gibi binlerce sevgi türünden insana layık olan sevgi hiç şüphesiz ki Allah (cc) sevgisidir:

*Çalab'un dünyâsında yüz bin dürlü sevgü var
Kabûl it kendözüne gör kangısı lâyıkdur (86/2)*

Bu aşk, dünyada Peygamber (sas)'in başına gelmiştir (86/4). Bu dünyayı terk edip daima aşk eteğini tutmak gerekir (141/1). Âşık olduğunu iddia edenler dünya ve âhiret (sevgisin)i terk etmelidir (331/3). Aşk şarâbını içenler fenâ sarayından göçüp bekâ sarayına geçmeli (dünya sevgisini terk edip âhiret için çalışmalı)dir (286/6). İki cihânı aşka satan (aşkı tercih ederek her iki dünyaya değişen) kimse câhil değil, bilakis âlimdir (357/3). Dünyayı terk edip aşk evine girerek ileriki menzillere erişilmelidir (148/3). Fenâ mülkünden geçip o dost iline uçayım. Aşk ummanına dalarak (hararetimle) denizleri kaynatayım (283/2). Aşk hiçbir şeyle kıyaslanamaz. Dünyada ve âhirette aşkın yerini tutabilecek hiçbir şey yoktur:

*Işkî hiç bir nesneye bağlasam olmaz
Dünyâ vü âhiretde ne dutısar ışk yirin (254/5)*

İbadet

Yunus Emre dünyayı, âhireti kazanmak için bir araç olarak görür ve bu dünyada sâlih amel işlenip ibadetlerin ihlâsla yapılmasını salık verir. Yunus için bu dünya ibadet mahallidir. Dünyanın gözünde bir parça kıymeti varsa o da âhiretin kazanılmasına vesile olunacak taatların burada yapılabiliyor olmasındandır. Bu fânî dünya(nın sevgisi) bir kenara bırakılıp bâkî (olan âhiret)den mahrum kalmamak, ibadet edip taat kılarak bu dünyadan da nasibi almak gerekir:

*Gel imdi tur bu fânîden mahrûm kalmadın bâkîden
Tâ'at kılup bu dünyeden kullar nasîb almak gerek (137/4)*

Bu dünyadan hâsıl olabilecek şey âhireti elde edebilmektir. Hayatın semeresi cennetin kapısını açabilecek yegâne anahtar olan ibadetler ve iyiliklerdir. Kişinin gözü görüyor, eli tutuyor, kalbi atıyor yani âhireti kazanmak için Allah (cc)'in emaneten vermiş olduğu hayatı hâlâ devam ediyor iken fırsatı ertelemeyip insanlara iyilik yapması, onları yedirip giydirmesi, koruyup gözetmesi lazımdır. Dünyayı verip iyilikler karşısında âhireti almak en kârlı alışveriştir:

*Gözün görürken yi-yidür eylemegil bunca özür
Bu dünyede hâsıl nedür hayreyle bâzârı vir al (153/4)*

Dünyadan usanıp fâsit işleri terk etmek gerekir (267/1). Dünyada riyâlî bir hayat sürmek kişinin ardından iyi bir ad bırakmaz (154/6). İnsan, bir gün bu dünyasını âhiretiyle değiştirecektir. Terk edip gideceği bu dünyada gece gündüz ibadet etmelidir; ayaklarını uzatıp yatmak, boş işlerle meşgul olmak ve günah işlemek suretiyle ömrünü gaflet içerisinde tüketmemelidir (159/3). Dünyaya aldanan kimse, bu aldanişından vazgeçerek hayırlar işleyip ihsânı elde etmelidir. Şefkati, merhameti, yardımseverliği ve imânı bir kenara bırakmak yönüyle âhireti boşlamamalıdır (396/1). İbadetlerin başı dünyayı terk etmektir. Mümin bir kimseye düşen de bu inanç üzere yaşayıp dünya sevgisini kalbinden def etmektir. Gönülden dünya sevgisi çıktığında ibadet ve taatlerin lezzeti kalpte daha derinden hissedilebilecek ve bu sayede Allah (cc)'in rızâsına uygun bir ömür yaşanabilecektir:

*İbâdetler başıdır terk-i dünyâ
Eger mü'minsen ana inanasın (279/10)*

Bir nevi serzeniş niteliğinde olan aşağıdaki beyitlerde iç muhasebesi yapar gibi görünen Yunus, bu dünyaya sanki nefesine kulluk etmeye gelmişçesine bir ömür tüketerek burada cehennem azabından kurtulmaya dair hiçbir iyi amel işlemediğini itiraf eder bir hüviyettir. Beyitlerden Yunus'un âsî, günahkâr yahut hiçbir amel ve iyiliği olmayan gâfil bir kul olduğunu çıkarmak doğru bir yaklaşım değildir. Yunus da Hakk'a taat ile emrolunmuş bir kuldur ve o, bu kulluğu en üst seviyede gerçekleştirmek isteyen azimli bir derviş, gayretli bir sûfidir. Sıradan bir Müslüman namazını kazaya bıraktığında kahrolmaktayken (Yunus gibi) dinini son derece mükemmel yaşama gayretinde olan Allah (cc)'a yakın kullar ise bir an dahi Hak'tan ayrı kaldıklarında aynı üzüntüyü çekebilmektedirler. Yunus da manevî derecesiyle Hakk'a yakın bir kul olarak neden daha fazla Hakk'ı anamadığının ve O'nu layığıyla tesbih ve takdis edemediğinin teessüfü içerisindedir. Beyitleri ve Yunus'un iç muhasebesi yaptığı diğer benzer beyitleri bu doğrultuda düşünmek icap etmektedir:

*Eger gerçek kulmuşsam ana kulluk kılayıdım
Aglayadım bu dünyede yarın anda gülem diyü (285/3)
Hemin geldim bu dünyâya nefsüme kulluk itmege
Eyü amel işlemedüm azâbdan kurtulam diyü (285/4)*

Kârûn

Edebiyatta zenginlik ve cimrilik sembolü olarak işlenen Kârûn (Pala, 2007, s. 258) Kur'ân-ı Kerîm'de Firavun ve Hâmân ile birlikte Musâ (as)'yı yalanlayanlardan biri olarak zikredilmiştir.¹¹ Ölüm temasının hâkim olduğu aşağıdaki beyitte Kârûn, zenginliği ve bu zenginliğiyle dünyaya (yerin dibine) batması inancına ver verilerek menfi bir kişi olarak ele alınmıştır:

*Ne kadar çok ise mâlun ecel sana sunar elin
Ne assı eyledi Kârûn bu dünyâya batmış iken (273/8)*

Yunus, dünya hakkında terennüm etmiş olduğu bir gazelinin matla beytinde dünya varlığındansa yokluğunun daha iyi olacağını dile getirirken 'bunca varlık var iken, gönül darlığı gitmez' diyerek dünya malını eziyet, mihnet ve meşakkat sebebi olarak görür (361/1). Devamındaki beyitte ise dünya mallarına batmış bir hâlde (çok zengin) olup da ölüm düşüncesini aklına hiç getirmeyen Kârûn'u misal vererek onun gibi servet ü sâ mân sahibi dahi olursa ölüm ve âhireti unutup ömür sürenlerin işinin zor olacağını ifade etmek suretiyle Kârûn'u teşbihin kendisine benzetilen unsuru olarak zikreder:

*Batmış dünyâ mâlına bakmaz ölüm hâline
İrmiş Kârûn mâlına zihî iş düşvârlığı (361/2)*

Yunus, Kârûn'u dünya ile münasebettar olarak zikrettiği bir diğer beytinde yine onun dünya sevgisine atıfta bulunarak yerin dibine geçirilmesi hâdisesine telmih yapar. Îsâ Peygamber gibi dünyayı terk edenlerin çok hızlı bir şekilde yüksek manevî derecelere ulaştırılacaklarını, Kârûn gibi dünya peşinde koşanların ise toprak altına indirilip aşağıların aşağısına atılacaklarını izah ederken Kârûn'un tüm malı mülküyle birlikte yere batırılışına göndermede bulunur:

¹¹ Bkz. Kasas 28/76-82; Ankebut 29/39; Mü'min 40/24.

*Tîz çıkarurlar fevka'l-ulâya
Bil Îsâ gibi dünyâ koyanı (353/4)
Tîz indürürler tahte's-serâya
Şol Kârûn gibi dünyâ kovanı (353/5)*

Ölüm

Yunus Emre şiirlerinde kısacık dünya hayatının bir sonu olduğunu belirterek dünya hayatının süsüne, gösterişine, zevk ü safâsına aldanmamak gerektiğini muhataplarına ihtar eder. Bu son, vadesi geldiğinde yaşayan her insanın başına bir gün muhakkak gelecektir. Nefsinin elinde tutsak olmuş insanoğlu bu dünyadan usanmamış olarak ölümünü asla anmayıp öleceği günü aklına getirmez olmuştur (76/2). (Oysa) dünyaya gelen kişilerin ölümü anıp gece gündüz ağlamaları gerekir (137/1). Ecelin bir gün ansızın gelip yutmasıyla nihayete erecek olan bu dünya (varlığı) ile gururlanmak beyhudedir (56/6). Yeryüzünde dolaşılıp gelmiş geçmiş milletlere ibret nazarıyla bakılacak olunursa büyük küçük, sultân gedâ, zengin fakir her türlü insanın toprak altında yattığı müşahede edilecektir (82/1). (Bu sebeple, henüz ecel gelip çatmamışken) dünyada ölenlerin ahvâline bakıp gafletten uyanmak, her an ölümle karşılaşılacakmış düşüncesiyle gafleti terk etmek ve azgınlıktan uzak durarak günahlara tevbe etmek gerekir:

*Gâfil olma aç gözünü hâlüne bak öleni gör
Kürelük itme dünyede yazukların dileni gör (22/1)*

Yunus Emre, tecrit sanatından istifade ile kendisine seslendiği aşağıdaki beytinde akıllı olan kimsenin bu dünyadan sanki hiç ayrılmayacakmışçasına burayı donatıp süslememesi gerektiğini belirtir. Nitekim mülke sûret bezeyenler yani dünya hayatını bâkî sanıp da hiç ölmeyecekmişçesine bu dünyasını imar etmeye çalışanların hepsi (nin bedenleri istisnasız bir şekilde) kara toprak olmuş bir şekilde yerin altında yatmaktadır: *Yunus âkilisen bunda mülke sûret bezemegil*

Mülke sûret bezeyenler kara toprak olmuş yatur (74/7)

Yunus, insanın dünyada Kârûn kadar dahi zengin olsa bir gün ölüp gideceğini belirterek gafletten uyanılıp fânî dünyanın sevgisine kalbi bağlamamak gerektiğini vurgulamıştır: "Dünyaya inanma, onun seni aldatmasına müsaade etme. Dünyayı kendisinin zanneden nice kimseler sade bir kefen ile bu dünyadan göçüp gitmiştir (335/18). Dünya süsünü, eğlencesini terk et; bu dünya rüzgâr gibidir, hayâlden ibarettir. Bu dünya bize vefâ kılmayacaktır, çünkü ecel her an pusuda beklemektedir (155/1). Bir gün bu cihân mülkünde ansızın sana seslenip ölümün gelip çattığını haber verirler (18/6). Behey miskin, gâfil olup da fânî dünyayı bâkî sanma. Ecel yettiği zaman ağzındaki lokmayı yutamayacak kadar fırsatın olmayacaktır (414/4). Kârûn gibi ne kadar çok malın olsa da ecel bir gün senin de yakana yapışacaktır (273/8)." (Bu yüzden) fânî olan bu dünyaya kanmayalım (160/5), ölüm haberi gelmeden, ecel yakamıza yapışıp da Azrâil (as) canımızı almak için hamle yapmadan evvel gelin dosta gidelim:

*Ölüm haberi gelmedin
Ecel yakamız almadın
Azrâil hamle kılmadın
Gel dostu gidelim gönül (160/9)*

Yunus Emre bazı beyitlerini ölüm hâlini müşahede eder bir edâ ile terennüm etmiş, dünya ve içindekilerle adeta vedalaşmasına ölümün sıcaklığını ensesinde hissedip bu hissiyatını şu sözleriyle dile getirmiştir: "Gelip dünyayı seyrettim, ya bu gün ya da yarın gittim (bir gün öleceğim). Ben bu dünyada eğlenemem; ne kadar

durursam durayım ben burada işlerimi bitiremem (204/5). Dünya bize gerekmez, çünkü o bâkî bir yapı değildir (154/1). Biz dünyadan gider olduk, burada (bir müddet daha yaşayıp) kalanlara (ve nihayetinde ölecek olanlara) selâm olsun. (Arkamızdan) bizim için hayır dua edenler varsa şayet, onlara da selâm olsun:

*Biz dünyâdan gider olduk kalanlara selâm olsun
Bizüm için hayır duâ kılanlara selâm olsun (231/1)*

Ölümü her daim bir nefes yakınındaymış gibi anan Yunus, ölümden korkmamaktadır ve dünyada öleceği için gam çekmemektedir. Çünkü bilmektedir ki öldüğünde hakikate uyanacak ve artık kendisi için ölümsüz bir yaşam başlayacaktır:

*Ne gam bu dünyede bir kez ölürsem
Anda ölüm olmaz ölmezem ayruk (129/2)*

Dünya ve Dinî-Edebî Tipler

Yunus Emre, dünyayı söz konusu ettiği beyitlerin bir kısmında şiirde bir kişilik olarak işlenen âşık, ârif, âlim, derviş, eren, sâlih, velî gibi tipleri dünya ile tenâsip yahut tezat teşkil edecek şekilde ele almıştır. Bunlar içerisinde dünya ile münasebettar olarak en fazla işlediği tip âşık olmuştur.

Âşık

Kendisini de âşık olarak tavsif eden Yunus'un tasavvurlarına göre dünya ve hatta âhiret sevgisini terk etmek âşığın en mühim vasfıdır. Âşık olduğunu iddia edenler her iki dünyayı da gönlüne almamalıdır:

*Işk dilde genez olur ışk bilici az olur
Dünyâ ahret terk gerek âşıkam diyenlere (331/3)*

Âşıklar lâ-mekân olur, cihânın terk edilmesine gayret eder (96/5). Âşıklar nazarında cân ve cihânın bir kıymeti yoktur çünkü onlar dostla bâzâr hâlinededir (93/5). Âşıklar, maşûksuz evi barkı yahut cânı cihânı istemezler. Onlar iki cihânı da Hak için fedâ ederler (3/10). Âşıklar bu dünya malına çöp kadar değer vermeyip (Hakk'a olan muhabbetlerinden ötürü) âhiret korkusunu akıllarına dahi getirmezler (113/6). Âşıklar bu dünyanın nimetlerine hâris olmadıkları gibi hûrî ve gilmânı gördüklerinde de (Hakk'a karşı istemeden bir edepsizlik edebilecekleri düşüncesiyle) ellerini uzatmazlar (3/12). Maşûkunu buluncaya kadar âşıkların gönülleri hiçbir yerde sükûna ermez, kalpleri hiçbir şekilde mutmain olmaz. Onlar bu dünyada maşûka eremezler ise kararsızca uçan kuşlar gibi kanat çırpıp dururlar:

*Âşık gönli dölenmez ma'şûkın bulmayınca
Karârı yok dünyâda pervâzı kuşa benzer (66/7)*

Kendisini de dost aşkına ermiş bir âşık olarak âşıklar zümresine dâhil eden Yunus, dünya ve âhiret kaygısından âzâde bir kişilikte sözlerini şu şekilde dile getirir: "Miskin Yunus bu dünyanın zahmetine sabreyle. Senin gibi sultâna eren âşık türlü cefâyâ katlanır (372/12). Cânım senin kokunu duyunca bu dünyayı terk ettim (268/3). Ey cân, yoluna cânlar fedâ olsun. Bana cihân kaygısı değil sen gereksin (165/1). Dosta âşık olanlar (kalplerini) iki cihândan ayırmışlardır (131/8). Sensiz iki cihân varlığı benim de olsa bana gerekmez; bana sen gereksin (202/5). Dost aşkı bana eriştiğinden beri dünya âhiret gözümde bir oldu (7/8). Benim cân u cihânım da gizli hazinem de sensin (8/5)."

Ârif, Âlim

Birer beyitte dünya ile birlikte anılmış olan ârif ve âlim tipleri Allah (cc)'ı bilme vasıflarıyla temayüz eder. Yine her ikisinin müşterek vasfı dünyayı hiçe saymış olmalarıdır. Ârifler için bu dünya hayatı hayâl ve rüyâ gibidir. Onlar kendilerini Hakk'a adanmış olduklarından bu hayâl ve düşten ibaret olan dünyayı çoktan terk etmişlerdir:

*Âriflere bu dünyâ hayâl ü düş gibidür
Kendüyi sana viren hayâl ü düşden geçer (70/4)*

İki cihânı aşka satan (aşkı tercih ederek her iki dünyaya değişen) kimse câhil değil, bilakis âlimdir. İlmine layık ameli olmayan kimse de âlim değildir, âlim geçinen câhildir:

*Âlim midür ol ilmine lâyük ameli yok
Câhil midir ol ışka sata iki cihânı (357/3)*

Derviş, Eren

Yunus, dünya mukayesesi yaptığı diğer tiplerde olduğu gibi dervişlik ve dünya kıyaslamasında dervişi de dünyayı terk eden bir tip olarak telakki eder. Dervişliği isteyen kimse için yazmış olduğu bir şiirin aşağı aldığımız dünya ile münasebettar beytinde dervişin vasfı olarak kalbin dünya sevgisinden arındırılması gerekliliğini ilk sırada zikreder. Diğer özellikleri olarak da çiftçilik yapmak suretiyle kendi ekini kendisi ekmesi ve elde edeceği hasat neticesinde yapacağı ekmeğe yarı yarıya kül katıp güneşte kurutmasını sıralar. Saf una karışan kepek tozu miktarı kül olarak değerlendirildiğinde, Yunus'a göre dervişin dünya sevgisini terk ile birlikte sıkı bir perhizden geçmesi gerekmektedir:

*Dünyâdan gönlini çeke eli ile arpa eke
Unna yarı kül kata güneşde kurutmak gerek (140/4)*

Bu dünyanın şerrinden emin olmak isteyen kibir ve kini terk ederek hırkaya girmeli, derviş olmalıdır (403/4). Dünyayı seven kimse derviş değildir, her ne kadar kendisini derviş olarak görse de onun dervişliği kabul edilmez (97/4). Bizlere gerçek derviş gerekir, lakin dünya dervişlik davasında bulunan müddeilerle dolmuştur (347/4). Dervişliğin aslı cândan ve iki cihândan geçmektir (167/4). (Şeriat, tarikat, hakikat, marifet diye adlandırılan) dört kapıya varan dervişe dünya da âhiret de keşfolur (351/9). Dünya, cennet (kadar güzel) bile olsa, dervişler için zindân hükmündedir. Derviş olan kimsenin de bu dünyayı tamamen terk etmesi gerekir:

*Yunus eger dervîşisen terk eyle küllî dünyâyı
Dünyâ eger Uçmagısa dervîşlere zindân olur (97/5)*

Erenler dünyayı terk edip âhirete göçtüler. Onlar (manen) göklere yükseldiler. Onlar, belli bir yüksekliğe kadar ulaşıp oralarda kanat açan kaz gibi değillerdir. Erenler, dünyayı terk etmeleri neticesinde üstün özelliklere sahip efsanevî bir kuş olan hümâ gibidirler, mekânları yücelerin de ötesindedir:

*Erenler gelüp geçdiler dünyâyı koyup göçdiler
Havâyâ agub uçdılar bular hümâdur kaz degül (166/2)*

Sâlih, Velî

Velî ve sâlih kulların dünya ile birlikte zikredildiği mahdut sayıdaki beyitlerde bu kimselerin tıpkı diğerleri gibi dünyaya ehemmiyet vermeyişleri dile getirilir. Bu dünyanın leş bir gövdeye teşbih edildiği aşağıdaki beyitte köpek(tabiatlı)lerin bu leşe üşüşükleri, Hak dostlarının ise bu pis gövdeye yanaşmak şöyle dursun yanından dahi geçmedikleri belirtilerek velî kulların da dünya sevgisini terk etmiş kimseler oldukları ifade edilmiştir:

Bu dünyenün meseli benzer murdâr gevdeye

İtler murdâra üşdi Hak dostı kodı kaçdı (391/3)

Sadece velî kulların değil, onlardan etek tutup tasavvuf yoluna adım atan kimselerin de manevî dereceler kat ederek dünya sevgisini kalplerine yerleştirmedikleri dile getirilmiştir. Etek tutmak, tarikata girmek demektir. El kelimesiyle birlikte söylenilip el etek tutmak diye de kullanılır. Eteğe yapışmak, kâmil bir mürşide intisap etmektir (Gölpınarlı, 2015, s. 55-109). Erenlerin eteğini tutan kimseler Muhammed (sas) nuruna gark oldukları için dünyaya bağlanmamışlardır:

Erenlerden etek tutan menzil alup Hakk'a yiten

Muhammed nûrına batan ol dünyâyâ kalmayandır (99/1)

Kendilerini Hak yoluna adanmış velî kullar dünyevî istekleri, arzu ve ihtirasları göz önünde bulundurmayıp sadece Hakk'ın rızâsını elde etme derdinde olmuşlardır. Bekâ mülkünü elde etmiş Hakk'ın bu sevgili kullarının fenâ mülküne meyletmeleri de zaten mümkün değildir:

Merdân-ı Hak bu dünyâda maksûdlara kalmadılar

Mülk-i bekâ bulmuş iken meyl-i fenâ kılmadılar (40/1)

Yunus, yaşadığı dönemin ahlakî yozlaşmalarını dile getirdiği sosyal tenkit muhtevalı bir manzumesinin aşağı aldığımız bendinde iyi kulların (sâlihlerin) artık kalmadığını ve bu sebeple dünyayı bozgunculuk, kargaşa ve fenâlığın aldığını iddia etmektedir. Cihânı fesat tutmuş, bu dünyanın işi artık bitmiştir. Artık dünyadan sefer edip âhirete, umulur ki cennete gitme vakti gelmiştir:

Sâlihler kalmadı gitti

Bu cihânı fesâd tutdı

Bu cihânın işi bitdi

Salâdur kudse gidelüm (218/2)

Dünya Hakkında Umumî Telakkiler**Dünya Sevgisi**

Yunus Emre'nin dünyayı terk etme, dünyaya aldanmama, dünyayı âhirete yeğlememe, dünyaya kıymet vermeme olarak işlediği tüm beyitlerinde dünya ile kastettiği mecâz-ı mürsel tarikiyle aslında dünya sevgisi olmuştur. Yunus, dünya sevgisini tüm kötülüklerin başı olarak görmüş ve bu sebeple dünyadan yüz çevirmek gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir. Bu dünyaya gönül verenler sonunda pişman olacaktır. Dünyayı kendisinin zannedenler (günün birinde onun vefâ göstermediğini, kendilerine kalmadığını anladıklarında) ona düşman olacaktır:

Bu dünyâyâ gönül viren sonucu pişmân olusar

Dünyâ benim didükleri hep ana düşmân olusar (63/1)

Bu dünya türlü güzelliklerle süslenmiş bir gelin gibidir. Kişi bu geline bakmaya doyamaz, onun sevgisine gönlünü kaptırmadan edemez (105/3). (Lakin) Yunus bu dünyada dosttan başka hiçbir şeyi sevmemiştir (348/9). (Çünkü) derviş olanlar dünyayı sevmezler; şayet sevecek olurlarsa o kimselerin dervişliği kabul olmaz (97/4). Erenlerden etek tutup tasavvuf yoluna adım atan kimseler manevî dereceleri kat ederek dünya sevgisini kalplerine yerleştirmezler (99/1). Tûbâ dalları üzerinden uçup yüce makâmlar geçenler dünya ballarına banmazlar:

*Tûbâ talından uçanlar yüce makâmlar geçenler
Şarâben tahûr içenler banmaz dünyâ ballarına (345/7)*

Tasavvufi terminolojide kemâlâtın henüz başında bulunan, manen ve rûhen olgunlaşmayan kimselere hâm; tasavvuf yoluna girip kemâle ermiş seçkin kimselere de hâs denilir (Cebecioğlu, 2014, s. 194-200). Dünya, Hakk'ın hususi yakınlığına ermiş (hâs) kimselere harâm iken hâm (pişmemiş, toy) kimselere helâldir. (Hak ile üns hâlinde kullar olarak bizler) bu dünyayı dost olarak göremeyiz, bu dünya bizim nezdimizde murdârdır, kokuşmuş bir leş gibidir:

*Dünyâ harâmdur hâslara lâkin helâldür hamlara
Bu dünyâyı dost tutmazuz ol dünyâ murdârdur bize (333/6)*

Dünyayı öldürücü bir zehir, köhne bir saray, çürümüş bir hayvan leşi, yıkık dökük bir virâne olarak telakki eden Yunus Emre, böylesine adi bir şeyin sevgisine kapılmamayı her fırsatta dile getirerek dünya sevgisini kalbe yerleştirmemeyi tavsiye eder: "Dünya sevgisi öldürücü bir zehirdir, bal değildir (279/4). (Lakin) dünya, insanın yemeye can atacağı bir şekilde yağlı, semiz ve tatlı görünmektedir. Sakın kötü bir şey olan dünyaya tamah edip de onu kesip kemirerek yutma (159/7). Dünya çirkine, pisliğine bel bağlayanların âkabetinin iyi mi yahut kötü mü olacağı şüphelidir (358/9). Cihân köhne bir sarâydır, sen de onun padişahısın. Bir padişahın eskimiş olana iç geçirmesi doğru değildir (279/3). Dünya sevgisi peşinde koşanları Kârûn gibi yerin dibine geçirirler (353/5). Mülke sûret bezeyenler, dünyayı buradan hiç ayrılmayacakmışçasına sevenler (istisnasız bir şekilde) kara toprağa karışmış bir şekilde yerin altında yatmaktadır (74/7). Dünyayı seven baykuş gibi virândadır (44/3)." Dünyayı taparcasına sevip de özünü gaflette bırakma. Bu dünyaya iyi yahut kötü her kim gelmişse hepsinin bir gittiğini görmüyor musun?

*Gaflete virme özünü dünyâ-perestlik eyleyüp
Görme misin bu dünyâyı eyü yavuz geldi gider (87/7)*

Dünyanın Geçiciliği Vurgusu

Dünyanın geçiciliği vurgusu, Divan'da üzerinde en çok durulan konuların başında gelmektedir. Şiirlerde dünyanın yaratılışı itibariyle geçici ve sonlu, dünya hayatının âhiret hayatı yanında kıyas kabul etmeyecek kadar kısa olduğu sıkça tekrarlanarak dünya hayatına önem verilmemesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Hz. Muhammed (sas) hatırına yaratılmış olan dünyaya gelen, bir gün buradan gidecek, bu dünya kimseye bâkî kalmayacaktır (158/7). Kahr evi olan bu dünya bâkî değil fânîdir (137/2). Fânî olan dünyanın tadı tuzu (251/5) ve vefâsı yoktur (322/2). Bâkî (olan hayat)den mahrûm kalmamak için bu fânî (olan dünya)den uzak durulmalıdır (137/4). Fânî olan bu dünyaya aldanmamalı, kalbi bu dünyaya bağlamamalıdır (160/5). Fenâ sarayı olan dünyadan göçüp bekâ sarayı olan âhirete geçmek gerekir (286/6). Ölenlerden ibret alınarak dünyadan bir gün göçüp gidileceği akıldan hiç çıkartılmamalıdır (22/1). Dünyaya gelen (ölüm) şerbetini içerek buradan geçer. Dünya, âhiret için (sadece) bir köprüdür, güzergâhtır, bâkî bir yurt değildir fakat câhillere bunun idrâkinde olmadığından dünyayı esas yurt olarak mesken edinmeye çalışırlar:

Dünyâya gelen göçer bir bir şerbetin içer
Bu bir köpridür geçer câhiller anı bilmez (103/4)

Yunus, dünyanın geçici oluğu hususunda bilinçli olmak gerektiğini işlediği beyitlerinde kısa ve geçici olan dünya hayatını âhirette fayda sağlayacak amellerle değerlendirmenin önemini vurgular. Kulların hazırlıklı olması gerektiğine dair Hak'tan haber geldiğini belirttiği (122/1) bir şiirinde fânî dünyadan geçip bâkî mülke geç etmekte olduğunu söyler (122/3). Bu (dünya) sarâyının bâkî olmayıp önünde sonunda yıkılacağını, esas olanın (âhiret) evi (yurdu) olduğunu ve bu dünyada (iman, amel ve ibadet ile) hazırlık yapmayanın âhiret evin(deki huzur)ı unutmaması (böyle bir beklenti içine girmemesi) gerektiğini (122/4) sözlerine ekler ve diğer manzumelerindeki düşüncelerini şu şekilde dile getirir: "Dünyanın fânî olduğunu bildiğin hâlde (bu kısacık hayatı hayırlı bir şekilde geçirmek yerine) yatıp durmaktasın? Dost yolunu sual eden kimse uyku uyumaz (372/10). Bu dünya pâyidâr olmaz, gözünü açıp cânını uyar (160/8). Miskin Yunus, gel şimdi malını mülkünü Hak yolunda harca. Görüyorsun ki bu dünyanın varlığı (diğerlerine kalmadığı gibi senin de) elinde kalmayacaktır (361/5). Dünya süsünü, eğlencesini terk et; bu dünya rüzgâr gibidir, hayâlden ibarettir. Bu dünya bize vefâ kılmayacaktır, çünkü ecel her an pusuda beklemektedir (155/1). Kimse bu dünyada kalmayacak, bu dünyaya gelen buradan geçecektir (345/8). Dünyanın kendisi dahi önünde sonunda yok olacaktır (313/9). Bu dünyanın kararı, sebâtı yoktur (120/5). Cihân kimseye bâkî kalmayacaktır (24/1). Kendilerini Hak yoluna adanmış veli kullar dünyevî istekleri, arzu ve ihtirasları göz önünde bulundurmayıp sadece Hakk'ın rızâsını elde etme derdinde olmuşlardır. Hakk'ın bu sevgili kulları bekâ mülkünü elde etmiş olduklarından fenâ mülküne meyletmemişlerdir (40/1)." Dünya bize gerekmez, çünkü o bâkî bir yapı değil. Bir kul bin sene de yaşasa sonunda ölecek ve o yaşadığını bir saatten de az olarak idrâk edecektir:

Gerekmez dünyeyi bize çünkü bâkî bünyâd degül
Bir kul bin de yaşarısa ölecek bir sâat degül (154/1)

Yunus, dünyanın geçiciliğini konu edindiği beyitlerinin bazılarında tecâhül-i ârif sanatından istifadeyle cevabını bildiği soruları sorarak dünyanın hiç kimseye kalmadığını ve kalmayacak oluğu hakikatini daha etkili bir şekilde dile getirmektedir: "Dünya kime bâkî kalmıştır (345/2)? (Bizden evvel) dünyaya gelenler nerededir (222/10)? Annen baban oğlun kızın (346/3), baban anan nerededir (322/5)? Bu dünya Süleymân Peygamber dâhil kime yâr olmuştur? Kimi mutlu, mesut, bahtiyar eylemiştir (361/3)? Evliyâ (ve enbiyâ gibi Hakk'ın hâs kulları) dünyadan geçip gitmiştir, dünya fazladan olarak bir saat dahi kime kalmıştır (63/5)? Kâf'dan Kâf'a (dünyanın bir ucundan öteki ucuna) hükmeden Muhammed Mustafâ (sas) nerededir? Kalsa dünya O'na kalırdı lakin dünya O'na dahi bâkî kalmamıştır (22/5)."

Dünyanın Terk Edilmesinin Gerekliği

Yunus Emre dünyanın terk edilmesine dair görüşler belirttiği beyitlerinde dünya sevgisini kalpten atarak âhiret hayatı için hazırlık yapmayı öğütlemektedir. Dünya sevgisini zehirli bir yemeğe benzeten Yunus, âhiretini düşünen kimselerin bu zehirli yemekten tatmayacaklarını, o yemeğin sofrasına el uzatmayacaklarını belirtir:

Dünyânun muhabbeti agulu aşıa benzer
Âhirin sanan kişi agulu aşdan geçer (70/5)

"Esenledüm dünyam seni" nakaratlı bir şiirinin aşığı aldığımız bendinde dünyayı terk edip âhirete gitmeyi telkin ederken dünya ile vedalaşır. Dünyayı bırakmaktan maksadı dünya sevgisini terk etmek, âhirete gitmekten kastı da âhirete dair hazırlık yaparak cennete girmeyi sağlayacak amellerin sayısını artırmaktır:

*Gelen geçermiş n'idelüm
Gelün âhrete gidelüm
Bu fenâyı terk idelüm
Esenledüm dünyâm seni (413/4)*

Dünyayı terk etmek ibadetlerin başıdır. Tasavvufî düşüncede 4 terkten biri ve ilki addolunan terk-i dünya, diğer terk edilmesi gereken hususlar için de merdivenin ilk ve en önemli basamağı olarak kabul edilir (Uludağ, 2005, s. 353). Aşağıdaki beytinde Yunus, bu düşünceye işaret eder:

*İbâdetler başıdır terk-i dünyâ
Eger mü'minsen ana inanasın (279/10)*

Tasavvufta Allah (cc)'a giden yolda nûrdan ve nârdan yetmiş bin hicâp (perde) olduğu görüşü hâkimdir (Uludağ, 2005, s. 285). Yine dünyayı terk etmeyi salık vermiş olduğu aşağıdaki beytinde Yunus, dünyayı seyr ü sulûk yolunun engellerinden bir engel olarak telakki etmektedir:

*Dünyâyı bırak elden dünyâ hicâb bu yolda
Biz veliden nebiden eyle işitdük haber (39/2)*

Îsâ Peygamber gibi dünyayı terk edenleri göklere çıkarırlar (353/4) lakin Kârûn gibi dünya peşinde koşanı yerin dibine geçirirler (353/5). Dervişlik isteyen dünyadan gönlünü çekmelidir (140/4). (Çünkü) dervişler için bu dünya zindân hükmündedir ve derviş olan dünyayı terk etmelidir (97/5). Dünya (sevgi)sını terk edenler yarın Hazret(in yurdunda)'te ölmeyeceklerdir (316/6). Allah (cc)'ın velî kulları bu dünyayı terk edip âhirete kıymet vermişlerdir (166/2). Allah (cc)'ın esrâra vâkıf ettiği seçkin kullar için bu dünya hayatı hayâl ve rüyâ gibidir. Bu kimseler, varlıklarını ve benliklerini Hakk'ın varlığında yok ettikleri için âhîret hayatı yanında hayâl ve serâptan ibaret olan bu dünya hayatına tenezzül etmezler:

*Âriflere bu dünyâ hayâl ü düş gibidür
Kendüyi sana viren hayâl ü düşden geçer (70/4)*

Yunus, tecrit sanatıyla gönlüne yani kendisine hitap ettiği bazı beyitlerinde de dünyayı terk etmeyi nefesine telkin eder: "Dünya halkın düşmanıdır, maksûd ol cânlar cânıdır; bilin ki dünya fânîdir; ey gönül dünyayı terk et (161/4). Ey gönül, bir dem olsun dünyadan usan, dünya sevgisini bir anlığına dahi olsa kalbinden söküp at (267/1). Behey miskin gözünü aç, bu fânî (dünya)den gözünü yum (sakındır, ona muhabbet besleme). Kara yüzünü günahlardan hiç ağartmayacakmışın gibi dünyaya kapılma (414/3). Hak'tan ırak olmamak için dünyayı elden bırakıp (331/4) âhirete hazırlık yap (314/7). Yoluna çıkıp seni Hak'tan ayıran her şeyi, başta da bu dünya davâsını, bu âlem sevgisini terk et (148/2). Biz bu cihândan göçüp o dost iline uçalım. Arzu ve hevâdan geçip dostu doğru gidelim (160/6). Bu dünyaya kalmayalım, fânîdir aldanmayalım, bir iken ayrılmayalım; gönül, gel dostu gidelim:

*Bu dünyâyı kalmayalım
Fânîdür aldanmayalım
Bir iken ayrılmayalım
Gel dostu gidelim gönül (160/5)*

Yunus, bazı beyitlerinde dünyanın terk edilmesi gerekliliğini bir adım daha öteye götürerek dünyanın yanı sıra âhiretin de terk edilmesinin lazım geldiği fikrini öne çıkarır ve dosta âşık olanların sadece dünyadan değil âhiretten de kendilerini soyutladıklarını dile getirir. Burada her iki cihânın terk edilmesinden murâd, sevgi ve muhabbetinin kalpten çıkarılmasıdır. Dosta âşık olanlar (kalplerini) iki cihândan ayırmışlardır (131/8). Âşıklar dünyasını ve de âhiretini terk ederek sadece Rabb'inin arzusunda olmalıdır (331/3). Dost yüzünü görmek isteyenler dünyadan, âhiretten, bunlar içerisindeki türlü nimetlerden geçmeli, Allah (cc)'in cemâli uğruna O'ndan gayrı her şeyi göz ardı etmelidir:

*Dünyâ vü âhiretten niçe dürlü ni'metden
Dost yüzünü görmege kamudan geçer gerek (135/16)*

Dünyaya Aldanılmamasına Dair İhtarlar

Dünya sevgisini yeren, her fırsatta dünyanın geçiciliğine atıfta bulunup terkini salık veren Yunus Emre, dünyaya aldanılmamasına dair insanları ikaz eder. Yunus, fânî olan bu kahır evini bâkî zannederek burada sonsuz bir hayat yaşanacağına dair vehme kapılmadan, dünyanın aldatıcılığına karşı kalbi uyanık tutup tevbeyle geciktirmemek hususunu muhataplarına hatırlatır:

*Bu dünyeye kahır evidür hem bâkî degül fânîdür
Aldanuban kalma buna tîz tevbeyle gelmek gerek (137/2)*

Bu dünyaya gönül bağlamamalı, onun sûretine ve gösterişine aldanılmamalıdır. Fânî olan bu cihân değil bâkî olan Allah (cc) yeğlenmeli, O'na meyil verilmelidir (160/5). Kişi, dünyanın kendisini aldatmasına müsaade etmemelidir. Dünyayı kendisinin zanneden nice kimseler sade bir kefen ile bu dünyadan göçüp gitmiştir:

*Bu dünyâyâ inanma dünyâyı benüm sanma
Niçeler benüm dimiş giderler ham bez ile (335/18)*

Yunus, aşağıdaki beytinde, dünyaya aldanıp da hayatı sadece buradan ibaret zannedenlerin âhireti unutarak hayırlar yapmamalarını ve başkalarına iyiliklerde bulunmamalarını eleştirir:

*İy dünyâyâ aldanan hayırla ihsân kanı
Unutdın âhireti şefkatla îmân kanı (396/1)*

Dünyaya aldanmak, dünyanın nimetlerini sonsuz ve sınırsız zannederek âhiret nimetlerini unutmaktır. Yine dünyaya aldanmak, nimeti vereni değil dünya nimetlerini görmektir. Nimetleri Hakk'ın eseri olarak görmeyen kişi, ister istemez Hakk'tan perdelenen ve dünyaya aldanmanın bedelini Hakk'a vâsıl olamayarak ödeyecektir:

*Hicâbdasın bu gün seni göstermezler belli sana
Hicâb didüğümi anla dünyelikdür gözden irak (128/4)*

Yunus, İbrâhim Hakkı Erzurumî'nin meşhur "Tefviz-nâmesi"nin ilhâm membaı addolunabilecek aşağıdaki bendinde aşk denizine her dem dalmak suretiyle Allah (cc)'in kahrına sabretmeyi öğütleyerek dünyaya aldanmama hususunu ihtar eder:

*Her dem talalum bahre
Aldanmayalum dehre
Sabreyleyelüm kahra
Allah görelüm n'eyler (71/9)*

Sonuç

İncelemiş olduğumuz Divan'ında Yunus Emre, dünya kavramını şiirlerinin %4'lük bir kısmında söz konusu etmiştir. Yunus Emre, Divan'da 142 beyitte "dünya", 53 beyitte "cihân", 26 beyitte "iki cihân" ve 20 beyitte ise "dünya-âhiret" kelimelerini kullanmış ve dünyayı çarh, dehr, dâr-ı mihnet, mülk, rûzigâr, yeryüzü, zamâne, harâbât, virâne, harâbe olarak nitelemiştir. Yunus, dünyayı beyitlerde fânî, fenâ, fenâ mülkü, fenâ sarayı, fânî dünya, düşman tuzak, lokma, çirk, hicâb ve kahır evi olarak tanımlamıştır. Yunus'un dünyayı benzettiği unsurlar ise cehennem, gelin, ev, sarây, yılan, ejderha, agu, değirmen, avrat, zindân, ayyâr, câz, mekkâr, murdâr ve şâr olmuştur.

Yunus Emre'nin aslında zemmedip kötülediği, benzettiği çeşitli menfi unsurlarla sürekli aşağıladığı dünya, Allah (cc)'in imtihan yurdu olarak yaratıp kimin daha iyi amel işleyeceğini sınıdığı arz olmamıştır. Yunus Emre, şiirlerinde dünya adı altında dünya sevgisi ve bu sevginin kalbe girerek her türlü kerahet, fuhşiyat ve günahın meşru görülmesini tenkit etmiştir. Bu bağlamda onun şiirlerinde dünya, Allah (cc)'tan alıkoyan her şey ve her türlü düşünce olmaktadır. Dolayısıyla Yunus'un şiirlerinde sürekli tenkit ettiği husus, dünya sevgisinin kalbe girmesi neticesinde onun daimî ve sonsuz addedilerek amel ve ibadetten geri kalınması, dünyanın eğlence, zevk ve gösterişine aldanılarak Allah (cc)'in unutulup hiç terkedilmeyecek bir yurt olarak görülmesi olmuştur. Buna istinaden dünya güzellikler yurdu cennete gitmeye engel düşman, hedeflen alıkoyan bir tuzak, gözleri perdeleyen sihirbaz, insanları öğüten değirmen yahut yutan ejderha oluşu olarak telakki edilmiştir. Divan'da dünyanın yaratılışından bahsedilmiş ve geçiciliği, aldaticılığı, terk edilmesinin gerekliliği, âhireti elde edebilmek için dünya sevgisini kalpten atmanın lüzumu üzerinde durulmuştur. Dünya ve âhiret, dünya ve aşk, dünya ve ibadet, dünya ve ölüm tezatları çeşitli söz sanatları çerçevesinde ele alınmış ve okuyucudan dünyaya karşı dikkatli olması istenmiştir.

Yunus Emre'nin şiirleri üzerine kaleme alınacak tahlil çalışmalarına katkı sunmayı hedeflediğimiz bu çalışma ile sadece belli başlı beyitlerin değil, şairin tüm beyitlerinin değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Böylece, Yunus Emre yahut başka şairler hakkında yapılacak tahlil çalışmalarında doğruya yakın tespit ve sonuçlar için hiçbir beytin ve hiçbir verinin göz ardı edilmemesi gerektiğinin önemi bir kez daha anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Altuntaş H. ve Şahin M. (2012). *Kur'ân-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli büyük Türkçe sözlük (I-III)*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Can, M. (1987). Yunus Emre bibliyografyası. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (4), 301-319 .
- Cebecioğlu, E. (2014). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. Ankara: Otto Yayınları.
- Coşgun, G. ve Yıldırım, M. (2021). Yunus Emre bibliyografyası (1991-2021). *Darulfunun İlahiyat*, 32('Yunus Emre' Özel Sayısı), 149-299. doi: 10.26650/di.2021.32.988224
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük (I-V)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2015). *Tasavvuftan dilimize geçen deyimler ve atasözleri*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2013). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Pala, İ. (2007). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Tatçı, M. (2008). *Yunus Emre külliyyâtı (I-VI)*. İstanbul: H Yayınları.
- Uludağ, S. (2005). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Unat, Y. (2013). Yer. *DİA*. C. 43 (s. 478-482). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Extended Abstract

Purpose

This article has been written in order to reveal the thoughts, feelings and thoughts of Yunus Emre, who has lived in the memory and heart of the Turkish nation for 700 years, about the world we live in. Based on the poems of this great poet, a lot of analysis has been done about him. In these studies, how he evaluates good morals, the set of rules that must be followed by those who have entered or will enter the path of Sufism, how he deals with common human values, how he treats the Qur'an and sunnah in his poems, his names are mentioned in the Qur'an. Issues such as the analysis of the qualities of the mentioned prophets were brought to light. We, on the other hand, will shed light on an aspect of it that has not been touched on until now, how it understood, defined and reflected the world. In the article: "What is the world according to Yunus Emre?" We will look for an answer. Along with this main question, "How did the creation of the world take place according to Yunus Emre?", "What elements did Yunus Emre liken the world to?", "Are Yunus Emre's general thoughts about the world positive or negative?" We will answer such questions in this study.

Design and Methodology

This article is analysis and analysis work. The starting point of the article is Yunus Emre's Divan, which is one of his two great works and contains 417 poems. Divans are poetry magazines where Divan poets collect all the poems of the poets. In divans, poems written in verse forms such as ghazal, eulogy, masnavi, and tezib-i bend are arranged and arranged according to a certain template. It is the print published by Mustafa Tatçı in 2008 and presented to the scientific community by Yunus Emre Divan, which we take as our basis. This edition is Yunus Emre's Divan, which was obtained as a result of the comparison of 14 different manuscript divans and poems in the journal, and presented in accordance with its original form. Since Yunus Emre lived in the period

when Divan poetry was just beginning to sprout in Anatolia, verse forms such as ghazal, eulogy, and masnavi that we mentioned above were not listed in separate sections in his Divan. The total of the poems in the Divan is 417 and the total of the couplets is 3449.

We reviewed Yunus Emre's Divan three times in order to determine his views on the world. In the first reading, we discovered the limits of Yunus's world of thought. In our second reading, we marked the poet's ideas about the world and transferred these couplets that we marked in the last reading to written media. While doing this, we used the plugging method. Yunus's couplets about the world, "the creation of the world, the world as a place to live, the elements that the world is compared to, the concepts with which the world is compared, the world and religious literary types, general thoughts about the world, the love of the world, the emphasis on the transience of the world, the necessity of leaving the world, warnings not to be deceived by the world". We have filed it under the main headings that we have determined as. We divided these main headings into dozens of sub-headings and recorded the relevant couplets under these sub-headings. By composing these couplets that we have grouped under different titles, we determined Yunus's views on the world. While giving the views of Yunus, we clearly wrote the numbers indicating which couplet of the poem Yunus Emre's related idea was based on the order of the poems of the author who prepared the Divan. While we cite some of the couplets directly, we cite most of them indirectly within the boundaries of the article. At the end of each sentence of his, we have given the number of the poem and the couplet in order to indicate in which poem and in which couplet his idea is mentioned.

Findings

The divan was read over and over again from the beginning and the relevant couplets were recorded. Accordingly, the word world is mentioned as "world" in 142 couplets and as "cihân" in 53 couplets in the Divan. In 26 couplets, it is mentioned together with the hereafter as "two worlds" and in 20 couplets, "world-hereafter" is used as a couple. If these words are mentioned in any poem or couplet, they have been recorded one by one, but writing them one by one in this limited place would be a waste of space. In some couplets other than these, Dunya says "çarh (48/11, 187/12, 194/1, 313/3), dahr (71/9), dâr-ı mihnet (414/2), mulk (3/5, 18/) 1, 18/6, 74/7, 201/1, 283/2, 336/1), ruzigâr (64/5), earth (82/1, 312/6), time (346/3), harâbât (67/1, 67/2), desolate (44/3) and ruin (67/1, 67/2, 331/2). Again, in the couplets, the world is described as "mortal (414/3), fana (372/2, 413/4), the property of the people (201/1), the palace of the fana (286/6), the mulk-i fana (283/2), the mortal world (122/3, 238/1), enemy (161/4, trap (247/3), bite (18/4), ugly (dirt) (358/9), hijab (curtain) (128/4) , is defined as the house (137/2)".

The concept of the world is used in the couplets as "Love of the world (2/5), worldly possessions (113/6), worldly (402/29, worldly pleasure (380/1), worldly evil (403/4), worldly possessions (3/5, 18/). 1, 18/6, 336/1), the life of the world (33/7), the concern of the world (165/1), the love of the world (417/26), the cihân-ı harâb (331/2)". The elements that the world is likened to are hell (102/5), bride (105/3), house (137/2, 154/2, 203/6), palace (122/4, 279/3), universe (snake, dragon). (246/2), agu (poison) (279/4), mill (313/1, 313/9), euro (333/5), dungeon (3/6, 4/1, 4/4, 11/ 1. 97/5, 154/3, 208/8), ayyâr (deceiver) (69/5, 333/5), cazû (witch) 69/5, mekkar (rogue) (69/4), murdar (391/3), shar (city) (69/1, 69/2, 69/3, 69/5, 69/6, 69/7, 69/8). According to the findings, the creation of the world is mentioned in the poems and its transience, deception, the necessity of abandoning it, the necessity of throwing the love of the world from the heart in order to achieve the hereafter are emphasized. The world and the hereafter, world and love, world and worship, world and death contrasts are handled within the framework of various rhetoric and the reader is asked to be careful about the world.

Research Limitations

Since the boundaries of the article format are limited and our study aims to reveal Yunus Emre's views on the world, we wanted to highlight only Yunus Emre and fully reflect his ideas in this specific and limited article. For this reason, we have avoided mentioning the works/ideas that are not directly useful in explaining Yunus's views on the world in this article. Among the thousands of couplets in the Divan, we included only the ones about the world within the scope of our study.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

With this article, we have determined an exemplary template for studies on Yunus Emre's Divan. In the analysis studies to be written on Yunus Emre's poems, the evaluation of not only the main couplets but also all the couplets (data) related to the researched subject will lead the researchers to a complete determination. For this reason, no couplets or data should be ignored for accurate determinations and results in the analysis studies to be made about Yunus Emre or other poets.

Originality/Value

This study is an original and valuable study about Yunus Emre's most important work, his Divan. In various studies on Yunus, the poet's life, poems, influences and fame were examined; Based on his Divan, analysis studies have been made on the themes he has worked on in his poems.

Araştırmacı Katkısı: Murat VANLI (%100).